

МИТО АРГИРОВСКИ, *Основаџа *rep-* во македонскиџа хидронимиџа

Бројот на хидроними изведени од основата *rep- на македонскиот простор е ограничен, се среќаваат 6 од кои една река, три извора, еден дол и еден вир, тоа се: *Пен'иџе* 'извор' (Тутлија, Серско), *Пенелицџа* 'извор' (Старовец, Кичевско), *Пеџи Извор* (Клиново, Тиквешко), *Пеџив Дол* 'дол со малку вода кој се влива во р. Лакавица' (Брест, Штипско), овде, веројатно спаѓа и хидронимот *Пенџа Вир* 'вир' (Крива Паланка) чија прва компонента, можеби е од првобитна форма *pēn(i)da, кај која се изгубило краткото *i* сп. Νέστος > Неста 'река во егејскиот дел на Македониџа' од првобитна форма *ned(i)stos¹ изведено од хидронимската основа *nedh-, сп. Νέδας 'мала река во Аркадиџа', стинд. nadī-, авест. (a)paīduā 'река'. И на крајот *Пена*, *Пења* 'река во Тетовско' со варијантите: *Пенава*, *Пењава*, *Пенјуша*², која е позната и со имињата: *Шарска Река*, *Теџовска Бисџириџа*. Најстаро регистрирано нејзино име е Хтџтовъчиџа, што можеби настанало од *Хтџтовъска рџка или, пак, од *Хтџтовска Бисџириџа. Иако немаме историски потврден податок за појавувањето на хидронимскиот назив *Пена*, тој, покрај другите, екзистира и се употребува и денес. Неоспорно е дека оваа форма кореспондира на индоевропско рамниште со словенскиот апелатив рџна, стсл. рџна за која И. Дуриданов смета дека е директно од словенски³, наведувајќи примери од апелативов од сите словенски јазици. Но, она што паѓа во очи и наведува на сомнение се повеќето форми изведени од основната *Пена* или *Пења*, па и *Теџовска Бисџириџа*. Дали имало потреба и мотив за појавување на погорните варијанти? Навистина тешко е да се даде прецизен одговор на прашањето. Потикнати од ова сомнение ќе се обидеме да го поставиме прашањето врз поинаква основа, односно дали *Пена* не претставува словенска адаптациџа на палеобалканскиот корен *rēp-, а кој е еквивалентен на словенскиот па одовде, подоцна и варијантите *Пенава*, *Пенјава*, *Пенјуша*, сп. за образувањето: *Морава*; *Трнава* 'село во Леринско' или, пак, *Бисџириџа*, односно Тетовска *Бисџириџа* е превод на *Пена*? Доколку претпоставиме дека компонентата *Бисџириџа* е семантичка калка на *Пена* како што е случајот со *Воден* 'град во егејскиот дел на Македониџа' кој е, веројатно, превод на стмак. *Εδῆσσα < *uedesja, изведено од *uedh- 'вода', возможно е и со хидронимот *Пена* да се случило истото. Според тоа, хидронимот *Пена* би претставувал семантичка соодветност на словенскиот апелатив рџна. Тоа може да се поткрепи со некои хидроними кои се среќаваат на Балканскиот Полуостров, имено, *Pen-aka*⁴ (западна Бугариџа), образувано со суфксот -акъ, во Грциџа Πηνειός, лат. Pēnēus(-os)⁵ 'главна река во Тесалиџа која извира од планината Пинд во Епир и се влива во Термај-

¹ Vl. Georgiev, "Die Herkunft der Namen der grössten Flüsse der Balkanhalbinsel und ihre Bedeutung zur Etnogenese der Balkanvölker, *Балканско езикознание I*, София 1959, стр. 11.

² I. Duridanov, *Die Hydronimie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, Köln-Wien 1975, стр. 47-499.

³ I. Duridanov, *џиџ. гело*, стр. 47-49.

⁴ Vl. Georgiev, *џиџ. гело*, стр. 8.

⁵ И. Х. Дворецкиџ, *Латинско-рускиџ словарь*, Москва 1976, стр. 738.

скиот Залив' и уште една помала река со исто име во Пелопонез, во округот Илија. Освен тоа, оваа хидронимска основа евидентирана е и надвор од Балканскиот Полуостров, имено *Penios*⁶ 'река која се наоѓала во античка Колхида и се вливала во источниот дел од Црно море', *Piana* со варијантите *Pienia*, *Pień*, лат. *Panes*, *Penes* и *Pena*; гер. *Peene*⁷, лева притока на р. Одра во Померанија', *Pěna* 1. 'лева, северна притока на р. Пшјол во Куртска губернија', 2. 'лева притока на р. Семј', *Pěnaja* 1. 'десна северна притока на р. Велика, Псковска губернија', 2. 'река во Днепарскиот базен, Смоленска губернија'⁸. Грчката форма Πηνειός, Вл. Георгиев смета дека ѝ припаѓа на грчкиот јазик⁹, но не ја поткрепува со никаков аргумент, што би упатувал на грчко потекло. Според наше мислење се става под знак прашање и потеклото на овој хидроним.

Имајќи ја предвид неговата распространетост, односно местата каде што оваа хидронимска основа се среќава, може да се заклучи дека таа ѝ припаѓа, веројатно, на некој од палеобалканските јазици, или, пак, на јазикот на некое племе од тракиските племиња, бидејќи, според податоците од историската географија, тракиската заедница заземала широк простор, вклучувајќи ги овде, се разбира, дакиските и гетските племиња како Мизиците и Витинците, кои се прошириле од Вардарскиот базен и Морава на запад до Црно Море, и од Карпатите на север до островите на Егејско Море и западниот брег на Мала Азија. Називот „Тракици“ повеќе треба да го сфатиме како „етнографска формула“ но, никако како конкретно определување на едно или друго племе¹⁰. Според тоа, кон хидронимските примери, што ги наведовме погоре, можеме да го приклучиме и етнонимот *Penesti* племе кое живеело во западна Македонија, а од археолозите е означено како илирско.

Овој корен се среќава и во некои индоирански јазици, сп. стинд. *Phena-*, осет. *Fynk*, таџ. *finak* 'пена'. По наше мислење првобитно овој збор означувал нешто 'бело' или 'светло', потпирајќи се на индоиранската основа **phain-*¹¹ сп. стгр. φαῖδρός 'светол'.

⁶ И. Х. Дворецкий, *цѝѝ. гело*, стр. 79.

⁷ *Słownik geograficzny Królestwa polskiego i inych krajów słowiańskich*, Warszawa 1887, стр. 42.

⁸ М. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Berlin 1941, стр. 78.

⁹ Вл. Георгиев, *цѝѝ. гело*, стр. 7–8.

¹⁰ В. Н. Нерознак, *Палеобалканские языки*, Москва 1978, стр. 21–22.

¹¹ Л. Г. Герценберг, *Морфологическая структура слова в древних индоиранских языках*, Ленинград 1972, стр. 213.